Nyhetsbrev 3 23. juni 2020

I løpet av 2019 og siden siste nyhetsbrev i februar 2019 har vi hatt vi flere internmøter på prosjektet hvor vi har diskutert tverrfaglige problemstillinger og datakilder. I tillegg ble høsten brukt til å planlegge en workshop i Lillehammer med prosjektets nasjonale og internasjonale eksperter i januar 2020.

I dette nyhetsbrevet tar vi for oss bruken av en metode fra psykologien (den såkalte Q-metoden) som kan brukes til å bedre vår forståelse av konflikter blant ulike interessegrupper. Vi vil i prosjektet bruke denne metoden for å undersøke konflikter rundt kulturminner når samfunnet er i endring. Undersøkelsen ble igangsatt i januar/februar, men er noe utsatt pga. Korona-situasjonen. Vi vil også fortelle litt om analysene av hvordan byer og tettsteder vokser, og hvilke arealmessige endringer det medfører.

Noe av arbeidet i 2020 blir naturlig nok forsinket av Korona-situasjonen. Dette gjelder også deler av prosjektet hvor vi skal foreta èn-til-èn intervjuer og verdsettingsstudier foretatt gjennom spørreundersøkelser.

Hvordan påvirkes forholdet til kulturminner når samfunnet rundt er i kraftig endring?

Fortetting, hyttebygging og endrede boligreferanser påvirker vårt forhold til omgivelsene. Gjennom å teste 50 utsagn om verdsetting og forvaltning av kulturminner og kulturlandskap på et utvalg informanter som representerer beboere, planleggere, politikere, utbyggere mm bidrar Q-undersøkelsen til å avdekke ulike ståsteder og holdning til bevaring av kulturminner og kulturminner som miljøgode. For noen er kulturminner forbundet med kostnader og noe som står i veien for det nye som skal komme, for andre er det viktig at kulturminner moderniseres og tilpasses ny bruk, og for noen har kulturminner en iboende verdi som bør bevares så nært det opprinnelige som mulig. Ansvaret og kostnaden knyttet til å forvalte kulturminnene som miljøgoder vil det også være ulike holdninger til. Disse ulike ståstedene og synene skaper tidvis sterke konflikter, noe vi for eksempel har sett i sammenheng med fortettingsplaner for Smestad, riving av Y-blokken eller nedbygging av grøntarealer.

I Valuechange-prosjektet ser vi på endringer som foregår i en gradient fra by til land og gjør i første omgang en undersøkelse i Nord-Aurdal i Valdes og på Smestad i Oslo. Endringene i disse områdene skjer bla i forbindelse med hyttebygging og fortettingsplaner og der eksisterende bebyggelse og kulturlandskap utgjør deler av områdenes identitet og kulturhistorie. Hvordan påvirker disse endringene forholdet til kulturminner for de som berøres og er involvert på andre måter?

Denne delen av prosjektet er avhengig av èn-til-èn intervjuer med representanter for ulike interessegrupper og undersøkelsen ble derfor satt på hold i Korona-krisen.

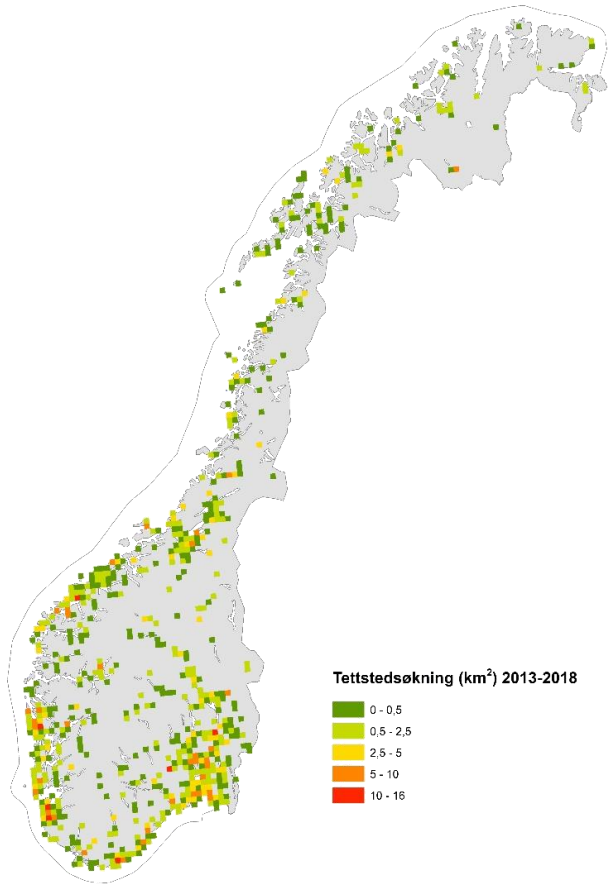
Metoden vi skal bruke for å systematiskere funnene fra undersøkelsen er den såkalte Q-metoden. I Q-metoden kartlegges ulike informanters subjektive holdning til en problemstilling gjennom at informanten bes om å sortere et utvalg utsagn ut fra hvilke utsagn du er mest enig i (4+) til mest

uenig i (4-). Informantgruppen skal gjenspeile ulike ståsteder i en gitt problemstilling, og undersøkelsen vil dermed bidra til å belyse sammenhenger mellom ståsted og preferanse samt synliggjøre hvilke perspektiver som seg gjeldende i den aktuelle problemstillingen.

Hvordan vokser byer og tettsteder?

Et annet spørsmål vi har jobbet med er hvordan tettsteder egentlig vokser. Og er det slik at tettsteders arealbeslag vokser parallelt med at befolkningen vokser? I Valuechange-prosjektet er vi jo opptatt av hvordan befolkningens nære omgivelser endres, og i den sammenheng er kunnskap om voksemønstre og eventuelle «voksesmerter» viktig.

Arbeidet er ikke ferdig, men vi mener selv vi allerede har noen interessante – og kanskje til og med litt overraskende – resultater å vise til. Vi har tidligere påvist at det faktisk er ganske mye jordbruksareal i Norge som finnes innenfor SSBs tettstedsgrenser (Aune-Lundberg 2017a). Hele 98000 dekar jordbruksareal finnes som jordbruksareal inneklemt av bebyggelse og infrastruktur. Totaltallet skjuler relativt store fylkesvise variasjoner, men det synliggjør likevel hvordan jordbruksarealer er hverdagslandskapet til mange nordmenn.

Videre antok vi at vi ville finne mye jordbruksareal i tettstedenes nærmeste omgivelser. De som først bosatte seg her i landet fant frem til gode områder, der det blant annet var godt jordsmonn, (relativt) godt klima og god tilgang på ressurser. Og en lang periode var det veldig gunstig å ha jordbruksarealer i nær tilknytning til byer og tettsteder. Dette ga for eksempel kort transportvei og transporttid for mat til den urbane befolkningen. Vi analyserte derfor hvilke typer areal som lå innenfor en sone på 100 meter fra tettstedsgrensen.

Og ja – det var mye jordbruksareal i denne sonen (Aune -Lundberg 2017b). Riktignok var det mest skog (45% av arealet), men jordbruksareal utgjorde den nest største klassen med 32%. Og når vi tar med i betraktningen at vi kun har cirka 3% jordbruksareal her i landet, settes dette tallet i perspektiv! En veldig stor andel av dette jordbruksarealet er dessuten fulldyrka mark. Dette er naturligvis areal som ligger svært utsatt til dersom tettstedene skal fortsette å bre seg utover.

Figur 1: Kartet viser endring (2013 – 2018) i omfang av areal tettstedene beslaglegger

Tettsteder utgjør en relativt liten andel av det norske landarealet. Per 1. januar 2016 dekket tettsteder i Norge et areal på 2 173 km^2, eller 0,7% av det norske landarealet.

Men tettstedene vokser. Kartet i Figur 1 viser, basert på et nasjonalt rutenett, hvor og i hvilket omfang tettsteder vokser.

Og andelen av befolkningen som bor i tettsteder vokser også. Spørsmålet vi ønsket svar på var i hvilken grad disse to vekstkurvene følger hverandre. Altså vokser tettstedet relativt like mye som befolkningen?

Våre foreløpige resultater viser at det ikke nødvendigvis er tilfelle.

Disse analysene er vi ikke helt ferdige med, men tilsynelatende er det ganske store forskjeller i utviklingen. Oslo for eksempel, har relativt sett begrenset endring i areal sammenlignet med endring i befolkning. Andre steder er tendensen motsatt; tettstedets areal øker mens befolkningen vokser svært lite.

Fortsatt er det mange spørsmål vi ønsker svar på. Ett av de mest åpenbare er jo i hvilken grad dette påvirker befolkningen i det enkelte tettsted. Noen får helt åpenbart store endringer i sitt nærområde. Hvordan oppleves disse endringene i de landskapsmessige kvalitetene? Et annet spørsmål er jo hvordan disse endringene berører for eksempel kulturminnene i landskapet. Er kanskje kulturminnene med på å bevare mange nærområder – områder som ellers kunne risikert å bli transformert til bolig eller infrastruktur?

Noe av dette håper vi å kunne fortelle mer om i et senere nyhetsbrev.

Her kan du lese mer:

Aune-Lundberg, L. 2017a. Øyer av jordbruk midt i byen. NIBIO-POP 3(12)2017. Kan lastes ned her: http://hdl.handle.net/11250/2444103

Aune-Lundberg, L. 2017b. Jordbruksareal rundt norske tettsteder. NIBIO-POP 3(14)2017. Kan lastes ned her: http://hdl.handle.net/11250/2444541